

CONSULTATIE WIJZIGING WET ELECTRICITEIT & DRINKWATER BES

Weero Koster, LL.M, MSc
Marga Buys-Trimps, MSc
18 november, 2020

Consultatie Wetswijziging

Tot 18 november 2020 vindt een consultatie plaats betreffende wijzigingen van de Wet elektriciteit en drinkwater BES ("WEDBES"), de Wet volkshuisvesting en ruimtelijke ordening BES ("WROBES"), de Wet volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer BES ("WVROMBES"), de Wet financiën openbare lichamen BES ("WFINBES") en de Warenwet BES ("WWBES"). Het doel is om de wetswijzigingen in 2022 in werking te laten treden. Het wetsontwerp is de dato 21-10-2020, kenteken ID 8597 ("Wetsontwerp")

Naast een aantal technische bepalingen richt het Wetsontwerp zich vooral op de borging van de leveringszekerheid van de drinkwatervoorziening bij calamiteiten en de zorgplicht en kosten van afvalwater. Over de wijziging van de WEDBES was vorig jaar veel te doen. Diverse belangengroepen en maatschappelijke organisaties, zoals Bonaire Hospitality Group (BHG), Unkobon, KvK Bonaire, Bonhata, Kriabon, BBE en WEB Bonaire N.V., hebben hun mening geuit over (met name) de in dat wetsvoorstel voorgenoemen tariefsystematiek. De ingrijpende wijziging van de tariefstructuur die werd voorgesteld in 2019 is van de baan.

1. Verkorte overwegingen

Deze zienswijze biedt enige overwegingen ten aanzien van het Wetsontwerp en richt zich voornamelijk op Bonaire. In het kort:

- (i) Wat zijn de concrete gevolgen van de wijzigingen ten aanzien van de noodvoorziening voor drinkwater?
- (ii) Waarom wordt voor afvalwater het "de vervuiler betaalt" principe niet volledig toegepast?
- (iii) Welk beleid wordt ontwikkeld ter vermindering van lastenverzwaring en ten behoeve van de stimulering van de agrarische en toeristische sector om méér landbouw/irrigatiewater ter beschikking te stellen, om niet of tegen lage kosten?
- (iv) Welk beleid wordt ontwikkeld op het gebied van irrigatiewater en watermanagement voor agrarische activiteiten, toeristische sector en natuurontwikkeling en -bescherming?
- (v) De tarieven kunnen in de toekomst tóch gaan verschillen voor verschillende categorieën afnemers. Onduidelijk is hoe men de vaste gebruikstarieven voor sommigen kan verlágen, zonder die voor anderen te verhógen. Aan welke structurele financiële oplossing denkt men om de subsidie te vervangen? Het blijft afwachten wat in een nieuwe Ministeriële regeling zal worden bepaald.
- (vi) De WEDBES heeft als doelstelling het tot stand brengen van duurzame, betrouwbare en betaalbare voorzieningen van goede kwaliteit, maar kent een aantal beperking op het tot stand brengen van private duurzame elektriciteitsopwekking. Nu de wet gewijzigd wordt zouden deze weggenomen kunnen worden, zodat de doelstellingen uit 2016 kunnen worden gerealiseerd.

2. Aanbevelingen

In verband daarmee doet deze zienswijze de volgende aanbevelingen:

- (i) Geef in de Parlementaire behandeling duidelijk aan wat concrete gevolgen van de wijzigingen ten aanzien van de noodvoorziening voor drinkwater.
- (ii) Baseer het afvalwaterbeleid op het principe "de vervuiler betaalt", in plaats van een hybride systeem waarbij zowel de toeleverancier van afvalwater als de afnemer van effluent uit de zuiveringsinstallatie betaalt (dit houdt ook in heronderhandeling van de RWZI EU-financieringsvoorwaarden).
- (iii) Geef duidelijk inzicht in, en een analyse van, eventueel onvermijdbare lastenverzwaringen voor toeleveranciers van riool/afvalwater, inclusief kostenverhogingen door vóórzuiveren, transport, zélf-zuiveren en kwaliteitsvereisten en standaardtarief voor de partijen die zelf drinkwater produceren, vóórdat tot een riool/afvalwaterheffing wordt besloten.
- (iv) Ontwerp beleid gericht op:
  - a. het verschaffen van irrigatiewater voor grote- en kleine landbouw, andere grootgebruikers als hotels/resorts, en het "buitengebied", en
  - b. watermanagement in het "buitengebied", ter verbetering/herstel van de natuur, en hemelwaterretentie ter vermindering van erosie en het vormen van landbouwwaterbassins.
- (v) Ontwerp de Ministeriële regeling met regels over de prijscategorieën voor elektriciteit en drinkwater en geef duidelijkheid over de structurele financiële oplossing voor de subsidies.
- (vi) Neem de wettelijke belemmeringen weg om tot private verduurzaming van de elektriciteitsproductie (en de wettelijke duurzaamheidsdoelstellingen) te komen, waaronder die op:
  - a. teruglevering door kleingebruikers,
  - b. toepassing van subsidies die in Europees Nederland beschikbaar zijn,
  - c. beperkingen op private projectontwikkeling,
  - d. ontwikkeling van private netten, en
  - e. ontsluiting van nieuw te ontwikkelen gebieden.

Eén en ander wordt hieronder nader toegelicht.

Daarbij zij nog opgemerkt dat Bonaire vaak wel liefdevol een "bijzondere gemeente" wordt genoemd, maar dat het Openbaar Lichaam Bonaire ("OLB") veel meer taken vervult dan de gemiddelde Europees Nederlandse gemeente, terwijl OLB niet beschikt over de diensten die zo een gemeente in Europees Nederland ten dienste staan. Daar staat tegenover dat het OLB direct toegang heeft tot de betrokken Ministeries. Het gevolg daarvan is dat bij zo omvangrijke projecten als hierboven vermeld, het van essentieel belang is om structureel capaciteit en financiën beschikbaar te maken om resultaat te kunnen bereiken.

3. Borging leveringszekerheid drinkwater

De bestaande regeling ten aanzien van de noodvoorziening voor drinkwater vervalft. Die kwam erop neer dat er voor 7 dagen drinkwater op het eiland moest zijn. Deze regeling wordt vervangen door de zorg dat het drinkwaterbedrijf in geval van verstoringen binnen 24 uur een hoeveelheid drinkwater kan leveren die op dag basis tenminste 75% bedraagt van de hoeveelheid die wordt geleverd op een zogenoemde maximumdag. Hiernaast kan de Minister in buitengewone omstandigheden maatregelen treffen die hij redelijkerwijs nodig acht in het belang van de veiligstelling van de openbare drinkwatervoorziening. Vooralsnog is het onduidelijk wat de concrete resultaten van deze wijzigingen zullen zijn.

4. Afvalwater: landbouw- en irrigatiewater

Verbetering afvalwaterregeling. Het Wetsontwerp leidt tot een verbeterde riool- en afvalwaterregeling, maar ook op termijn tot een lastenverzwaring door introductie van een afvalwaterheffing voor: (i) huishoudens, en (ii) bedrijven en inrichtingen die afvalwater produceren dat niet dezelfde samenstelling heeft als huishoudelijk afvalwater.

Koraal. Verbetering van de riool- en afvalwaterverwerking is op Bonaire bittere noodzaak. Het klimaat op Bonaire kenmerkt zich door perioden van zeer grote droogte, afgewisseld door korte perioden met zeer grote regenval. De afgelopen weken kenmerkten zich weer door veel regen, wat leidt tot sterke erosie van

het landschap en een enorme depositie van sediment op het koraal dat het eiland met een smalle strook op de meeste plaatsen omringt. Dit vindt plaats na een relatief lange periode van een té hoge watertemperatuur op de diepte waarop het koraal zich bevindt. In de maand november was de gemiddelde watertemperatuur 30 graden Celsius. Dat is drie graden te hoog en heeft tot een omvangrijke verbleking van het koraal geleid tot dieptes voorbij 30 meter. De combinatie van deze (natuurlijke) factoren heeft een desastreus effect op het koraal, één van de maatschappelijk en economisch belangrijkste rijkdommen van het eiland. Het koraal kan in deze omstandigheden geen extra, door de mens veroorzaakte, stressors verdragen. Dit maakt de bestaande plannen voor de aanleg van het rioolsysteem en de verwerking van riool- en afvalwater essentieel in de strijd om het verval van de kwaliteit van het Bonairiaanse koraal af te remmen.

Effluent. De verwerkingsinstallaties produceren effluent dat niet geschikt is voor "drinken, koken of voedselbereiding" en dus niet onder de werking van de WEDBES valt. Het valt wél onder de werking van de WROBES en WVROMBES. Het effluent is geschikt voor land- en tuinbouw en de irrigatie van (hotel- en resort-) tuinen. Het Openbaar Lichaam Bonaire heeft voor de bouw van de riolering en de RWZI een subsidie ontvangen van de Europese Commissie. Daarvoor heeft de Commissie, om de exploitatiekosten van de riolering en de RWZI te dekken, onder meer als voorwaarde gesteld dat het effluent van de RWZI tegen betaling aan derden ter beschikking wordt gesteld. Dat gebeurt nu dus ook tegen een prijs van 1,5 \$ per kubieke meter. Zoals hierna aangegeven, is deze prijs voor veel activiteiten te hoog en wijkt dit systeem af van het principe "de vervuiler betaalt".

Afvalwater. Het Wetsontwerp onderscheidt afvalwater in: (i) huishoudelijk afvalwater, en (ii) afvalwater van inrichtingen (bedrijven). Dat eerste is afvalwater dat overwegend afkomstig is van de WC en huishoudelijke werkzaamheden. Afvalwater van "inrichtingen (bedrijven)" dat niét diezelfde samenstelling heeft als huishoudelijk afvalwater, zal óf door het bedrijf moeten worden vorgezuiverd (zodat het daarna in de RWZI of AWZI kan worden verwerkt), óf door de bedrijven zélf moeten worden verwerkt. Het Wetsontwerp wil ook het bedrijfsafvalwater dat niet als huishoudelijk afvalwater kan worden aangemerkt onder de zorgplicht van het eilandsbestuur te laten vallen, voor zover het, al dan niet na voorzuivering, kan worden verwerkt in de RWZI of AWZI. In de Eilandsverordening afvalwater Bonaire kunnen eisen worden gesteld aan het afvalwater met het oog op acceptatie in de RWZI of AWZI.

Lastenverzwaring. Eén en ander leidt tot een lastenverzwaring voor huishoudens en bedrijven. Ten behoeve van de bekostiging van de afvalwaterzuivering wordt voorgesteld de rioolheffing te verruimen tot een afvalwaterheffing. Er komt een bevoegdheid van het eilandsbestuur om ter bekostiging van de inzameling van afvalwater een rioolheffing in te stellen én deze te verruimen tot een afvalwaterheffing. Deze kan worden geheven van huishoudens en bedrijven waarvan het afvalwater onder de zorgplicht van het eilandsbestuur valt. Daarnaast treedt een kostenverhoging op voor bedrijven die moeten vóórzuiveren of zélf moeten gaan verwerken. Een belangrijk neveneffect van deze lastenverzwaring zou kunnen zijn dat vanwege de kosten bij sommigen de neiging zou kunnen ontstaan om afvalwater illegaal te dumpen. Dit heeft zich in het verleden al voorgedaan bij de aansluiting op het riool, waardoor de irrigatie van tuinen (met drinkwater) te duur werd.

De vervuiler en de afnemer betalen. De hierboven geschetste systematiek is onzuiver: het is gebruikelijk om in de afvalsector het principe te hanteren dat "de vervuiler betaalt". Degene die het afval(water) aanlevert, betaalt de verwerkingskosten. Voor een deel lijkt dat te gebeuren als de heffing alleen ten laste van de partijen wordt gebracht die riool- en afvalwater aanleveren. Voor een ander deel gebeurt dat uitdrukkelijk niét, namelijk daar waar het effluent van de RWZI tegen betaling aan derden ter beschikking wordt gesteld. Dit heeft tot resultaat dat partijen die zowel riool- of afvalwater aanleveren als effluent afnemen, dubbel worden belast: voor transport en verwerking én voor afname van het effluent. Of driedubbel, als ze ook nog moeten vóórzuiveren.

Landbouw. Bonaire beschikte in het verleden over een florerende agrarische sector. Deze is thans in een kritieke fase beland. Door de beperkte aanwezigheid van landbouwwater is het moeilijk op enige schaal agrarische activiteiten te ontwikkelen, of in stand te houden. Door diverse ministeries worden initiatieven ontplooid om de agrarische sector te stimuleren. Dit heeft belangrijke voordelen voor de zelfvoorziening en de economie van het eiland, maar ook voor het behoud van natuurwaarden, waaronder bescherming van het koraal tegen verder verval. Deze initiatieven kunnen alleen, of met grote moeite, worden gerealiseerd indien op korte termijn meer landbouwwater beschikbaar komt, tegen een zeer lage prijs. Daarbij moet bedacht worden dat een groot deel van de prijs van het landbouwwater voor de afnemer wordt bepaald door de vervoerscomponent. Deze kan onder omstandigheden (in de Kununu) gemakkelijk vier-tot-vijf-maal zo hoog zijn als de kostprijs van het landbouwwater zélf. Maar zelfs daar waar landbouw wordt bedreven naast de verwerkingsinstallaties (te weten: op het LVV-terrein), tonen economische analyses aan dat met een

kostprijs van 1,5\$ per kubieke meter, voor eenvoudige gewassen zoals geitenvoer, geen business-case kan worden gemaakt.

Hotels en resort, ecotoerisme. De economie van Bonaire draait, direct of indirect, voor een zeer belangrijk deel op de toeristische sector en het eiland is uitsluitend per vliegtuig of schip te bereiken. Door de Covid-19 pandemie staat deze sector onder zware druk. Het ligt daarom niet voor de hand om in deze situatie voor deze sector af te wijken van het beginsel "de vervuiler betaalt". Al helemaal niet als daarbij een systeem wordt gehanteerd dat de betaling voor het afvalwater koppelt aan de hoeveelheid afgenomen drinkwater. Voor hotels in het rioleringsgebied die zelf drinkwater produceren en niet op het drinkwaternet zijn aangesloten wordt een standaardverbruik per kamer per maand gerekend op basis waarvan het variabele tarief wordt berekend. Dit geldt ook voor hotels in het zorgplichtgebied. Vooralsnog is onduidelijk hoe dit tarief wordt berekend. Een aantal resorts op Bonaire en anderen die (op kleinere schaal) drinkwater produceren kunnen door een Algemene Maatregel van Bestuur aan nadere eisen voor drinkwatervoorzieningen worden onderworpen. Dit kan tot lastenverhoging leiden. Tenslotte probeert Bonaire uit de pandemie te komen door een verschuiving te bewerkstelligen van massatoerisme naar ecotoerisme, onder meer door versterking van de natuur en de natuurbeleving. Ook deze ontwikkeling zal worden geremd als de afnemer van het effluent moet betalen.

En verder? De concept Eilandsverordening afvalwater Bonaire onderscheidt drie gebieden: (i) het rioleringsgebied, (ii) het gebied waar geen riolering is aangelegd, maar wel een zorgplicht geldt ("zorgplichtgebied"); en (iii) het buitengebied, waar geen zorgplicht geldt. Hoe gaat het nu verder met het buitengebied? Ingevolge de concept Kadernota grondbeleid Bonaire d.d. 4 november 2020 is dit het gehele eilandgebied buiten de kernen Kralendijk en Rincón: dat is een zeer groot gedeelte van het eiland. Daarvoor is nu wat betreft afvalwater en irrigatiewater niets geregeld. Maar ook niet wat betreft overig watermanagement. Het Ruimtelijk Ontwikkelingsplan schept een planologisch kader, maar behandelt het watermanagement niet. De Kadernota stelt beleid voor dat met name de stimulering van de kleine land- en tuinbouw in de Kununu zal bemoeilijken. Deze agrarische activiteiten zijn voornamelijk voor eigen gebruik of met een gering winst oogmerk. Punt is dat watermanagement voor agrarische activiteiten, natuurontwikkeling (zoals herbebossing door Stichting Echo) en natuurbescherming ontbreekt. Door slechte waterretentie kan het sediment het koraal bereiken. Het ontbreekt aan een afwateringsplan wat zou kunnen voorkomen dat dit gebeurt en tegelijkertijd waterreservoirs zou kunnen opbouwen voor de landbouw. En dus wordt de natuur niet hersteld, gaat de erosie door en sterft het koraal.

5. Verschillende tarieven voor verschillende categorieën afnemers

Categorieën. De WEDBES uit 2016 maakte het al mogelijk dat voor verschillende categorieën afnemers verschillende tarieven werden gesteld. Zo kon al voor bepaalde categorieën afnemers een lager vast gebruikstarief worden vastgesteld. Bij Ministeriële regeling kunnen nu regels worden gesteld over die categorieën. In het wetsvoorstel is verduidelijkt dat dit voor drinkwater niet alleen beperkt wordt naar aansluitcapaciteit. Als de overige bepalingen voor de tariefvaststelling echter onveranderd blijven, is vooralsnog onduidelijk hoe men de vaste gebruikstarieven voor sommigen kan verlagen, zonder die voor anderen te verhogen. Ook is onduidelijk welke (objectieve) criteria zullen gelden voor het indelen van de categorieën. Het blijft op dit moment dus afwachten wat in die Ministeriële regeling ten aanzien van die categorieën en tarieven wordt bepaald.

Subsidie. Ook de subsidie blijft gehandhaafd. Sinds de invoering van de WEDBES wordt het vaste gebruikstarief verlaagd door middel van subsidie, waarbij het de bedoeling is om het vaste tarief ook voor de laagste-inkomensgroepen betaalbaar te houden. Of dit doel bereikt wordt en óf dat ook zo door die inkomensgroepen wordt ervaren, blijft een punt van discussie. Het begrip "betaalbaar" wordt niet verder ingevuld. Vóór 2016 was er geen vast gebruikstarief. Het vaste gebruikstarief voor consumenten wordt door middel van de subsidie verlaagd van 44 \$/maand naar 26 \$/maand, maar het variabel tarief blijft vooralsnog 22 \$/kWh. De Memorie van Toelichting bij het Wetsontwerp geeft aan dat dit beleid zal worden voortgezet totdat een structurele financiële oplossing kan worden geboden. Deze toezegging lijkt echter alleen op drinkwater betrekking te hebben. Ook komt er een aanwijzingsbevoegdheid voor de Minister om in te kunnen grijpen bij te hoge tarieven. Het lijkt de vraag wanneer en hoe de Minister deze bevoegdheid zal gaan gebruiken, nu de maximumtarieven door de ACM worden vastgesteld. Ook blijft de vraag hoe lang de subsidie gehandhaafd blijft en aan welke structurele oplossing men denkt

Covid-19. Overigens wordt momenteel tijdelijk voor zowel elektriciteit als drinkwater het volledige vaste gebruikstarief gesubsidieerd door de betrokken Ministeries, zodat alle afnemers op Bonaire, Sint Eustatius en Saba geen vast gebruikstarief en alleen de variabele tarieven betalen. Dit is één van de maatregelen die

genomen zijn in verband met de corona-crisis, om de kosten van het levensonderhoud te verlagen. Deze maatregel geldt in elk geval tot en met 31 december 2020. Dat is volgende maand. Wat daarna?

6. Duurzame elektriciteitsopwekking

Wet elektriciteit en drinkwater BES. Vier jaar geleden trad WEDBES in werking. De wet schiep een nieuw juridisch kader voor de productie en distributie van elektriciteit en drinkwater voor Caribisch Nederland. Het doel van de nieuwe wet was het tot stand brengen van duurzame, betrouwbare en betaalbare voorzieningen van goede kwaliteit. De WEDBES maakte deel uit van de initiatieven om de economische ontwikkeling van de eilanden te stimuleren en onder meer kansen te scheppen voor optimale gebruikmaking van de op de eilanden bij uitstek overvloedig aanwezige natuurlijke energiebronnen: wind en zon.

Duurzaamheid. Het Caribisch gebied is één van de gebieden ter wereld die het hardst worden geraakt door klimaatverandering. Alle reden voor de wetgever in 2016 om versneld verduurzaming van de elektriciteitsopwekking na te streven. Bij de Tweede Kamerbehandeling is dit onderwerp uitvoerig aan de orde geweest.¹ De minister heeft daarbij aangegeven een doel van 100 procent duurzame opwekking op dat moment te ambitieus te vinden onder verwijzing naar een mogelijk conflict met de betaalbaarheidsdoelstelling. Het idee was destijds dat als de lopende projecten en plannen zouden zijn uitgevoerd Caribisch Nederland op rond de 40 procent duurzame opwekking moeten zitten. Het kabinet heeft aangegeven naar "zo veel mogelijk" duurzaamheid te streven, en in ieder geval naar 50 procent. Het idee van de wetgever was destijds om, naast de incidentele subsidies, meer duurzaam potentieel te verwezenlijken door zonnepanelen op eigen dak mogelijk te maken en de terugleververgoeding te reguleren. Daar is tot op heden weinig van terecht gekomen: de duurzame elektriciteitsopwekking op Bonaire is vandaag een stuk lager dan in 2016!

Beperkingen terugleveren. Tot 2016 was het opwekken van duurzame energie verboden. Zonnepanelen op eigen dak werden in 2016 mogelijk gemaakt: de productie van duurzame energie "voor hoofdzakelijk eigen gebruik" werd in de wet uitgezonderd van de vergunningsplicht (zie hierna). De wet stond in 2016 ook voor het eerst teruglevering van duurzaam opgewekte elektriciteit toe. De wettelijke regeling is echter zeer beperkt als deze wordt vergeleken met die in Europees Nederland. Bijvoorbeeld:

- (i) de distributeur moet op verzoek een 'slimme' meter installeren, maar dat gaat op kosten van de afnemer;
- (ii) de afnemer die hernieuwbare elektriciteit invoedt, krijgt uitsluitend een variabel gebruikstarief gefactureerd op basis van de aan het net onttrokken elektriciteit, en mag dus niet "salderen";
- (iii) voor aan het net teruggeleverde elektriciteit wordt een lage terugleververgoeding betaald: voor een kleine consumentenaansluiting (tot en met een aansluiting van 13 kVA) vijf dollarcent per kWh en voor grotere consumentenaansluitingen één dollarcent;
- (iv) de vergoeding is maximaal gelijk aan de energiekosten van de productieprijs die door de producent(en) in rekening wordt gebracht (deze laatste is wettelijk gebaseerd op de werkelijke kosten van productie met inachtneming van een redelijk rendement). Dit is sterk beperkende bepaling. Ter illustratie: voor de maand januari 2020 was deze component op Bonaire slechts 7,1 \$ct/kWh;
- (v) tweemaal per jaar wordt ook een toets gedaan die de terugleververgoeding kan beperken: indien gedurende de eerste zes maanden van het jaar óf gedurende de tweede zes maanden van het

---

¹ Handelingen TK 2015/16, 24, 12 november 2015, p. 5. Bij motie van 12 november 2015 is de regering verzocht om te komen met een plan dat streeft naar een betaalbare en maximaal duurzame energievoorziening, zo mogelijk 100 procent, op de BES-eilanden en de Tweede Kamer hierover in te lichten voor de zomer van 2016 (Handelingen TK 2015/16, 34 089, nr. 13). De minister heeft naar aanleiding van deze motie opdracht gegeven onderzoek te doen en meerdere energieopties uit te werken, en heeft het rapport van dit onderzoek aan de Tweede Kamer aangeboden (Handelingen TK 2015/16, 34 089, nr. 14). Het rapport concludeert dat 100 procent duurzame elektriciteitsvoorziening alleen haalbaar is door middel van omzetting van thermische energie van de ocean (OTEC) en geothermie, maar dat deze technologieën waarschijnlijk nog meer dan 10 jaar studie vergen voordat zij commercieel kunnen worden toegepast (p. 76).

- jaar de ingevoerde hoeveelheid groter is dan de aan het net onttrokken hoeveelheid, krijgt de afnemer voor het meerdere geen vergoeding; en
- (vi) de regeling is alleen van toepassing op afnemers die afnemen voor eigen gebruik (onder 'eigen gebruik' wordt niet alleen verstaan persoonlijk gebruik, maar ook gebruik door op de desbetreffende locatie of in het gebouw aanwezige personen, zoals gasten, medewerkers of bezoekers);
  - (vii) de distributeur is niet verplicht om een aansluiting te verzwaren om teruglevering mogelijk te maken; en
  - (viii) het wordt grootverbruikers onaantrekkelijk gemaakt om 'off the grid' te gaan: er wordt voor partijen met een aansluiting van meer dan 14 kVA en afnemers van drinkwater van het net, die in hun eigen elektriciteits- of drinkwaterbehoefte gaan voorzien, een verplichting in het leven geroepen om na afsluiting nog vijf jaar lang het vaste gebruikstarief te betalen.

Incidentele subsidies? De wetgever sprak in 2016 van "incidentele subsidies" om PV te stimuleren. Zover bekend is daar niets van terecht gekomen. De in Europees Nederland beschikbare SDE+ subsidie is niet beschikbaar op Bonaire. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland kent wel subsidies toe voor vernieuwende technologieën, maar daar kan de consument die (net als in Europees Nederland) "prosumant" wil worden geen gebruik van maken.

Hogere kosten verduurzaming. Hier komt bij dat het elektriciteitsnet op Bonaire voor het grootste deel is uitgelegd als 3 fasen 127/220V, 50 Hz. Dit heeft bepaalde voordelen, namelijk dat grotere machines beter elektrisch kunnen worden aangedreven en dat men ook (bijna) 110V, 60 Hz heeft, wat (vooral oudere) Amerikaanse apparaten nodig hebben. Het nadeel is echter dat in een zodanig systeem het integreren van zonne-energie, met name met batterij opslag, méér dan drié keer zo duur is als in Europees Nederland (nog afgezien van verkrijgbaarheid van de benodigde apparatuur en transportkosten). Bij het lage teruglevertarief en de afwezigheid van subsidies, is voor een consument een investering in PV financieel niet verantwoord.

Uitdagingen. Daarmee is niet bedoeld om bestaande uitdagingen te bagatelliseren. Het elektriciteitsnetwerk op Bonaire is kwetsbaar bij invoeding door teveel variabele bronnen. Bij een hoge terugleververgoeding is er een risico dat er te weinig in centrale productie wordt geïnvesteerd (die noodzakelijk blijft als back-upcapaciteit). Op een eiland kunnen de kosten van centraal productievermogen veel directer dreigen te gaan rusten op een groep van de bevolking die zich helemaal geen eigen zonnepanelen kan veroorloven. Ook wordt het voor het distributiebeprijf dat optreedt als enige afnemer van de duurzaam opgewekte elektriciteit en als systeembeheerder, moeilijk en kostbaar om een relatief bescheiden distributiesysteem te beheersen indien er een grote hoeveelheid variabel aanbod is. Hoe groot dit probleem is, is moeilijk te bepalen. Het vaste gebruikstarief is geïntroduceerd om het distributiebeprijf in deze kosten tegemoet te treden. Eventuele centrale investeringen in productie, die daarnaast nog nodig zouden zijn, worden vergoed middels de gereguleerde productieprijis. Dat zou een probleem kunnen zijn als de vraag zou teruglopen. Maar op Bonaire is de vraag naar elektriciteit de afgelopen jaren juist sterk toegenomen. Decentrale opwekking met PV en invoeding op het net zou ook kunnen helpen om (duurzaam) aan de toenemende vraag het hoofd te bieden.

Beperkingen private projectontwikkeling. De WEDBES vereist, behoudens enkele uitzondering voor "eigen gebruik" (zie boven), voor elektriciteits- en drinkwaterproductie een vergunning. Deze is niet-exclusief. Dit maakt het mogelijk afzonderlijke (bijvoorbeeld wind- of zonne-) projecten te ontwikkelen met een eigen productievergunning.

De positie van de ontwikkelaar is echter wezenlijk anders zijn dan in Europees Nederland, doordat er voor het distributiebeprijf ten aanzien van productiefaciliteiten geen uitdrukkelijke aansluitverplichting en non-discriminatieverplichting bestaat.

Ook wordt vereist dat een aanvraag voor een productievergunning door een niet-geïntegreerde producent vergezeld gaat van "een overeenkomst of een conceptovereenkomst" met een distributeur. De wet gaat er van uit dat een producent altijd op het net van de distributeur moet zijn aangesloten. Dat behoeft in de praktijk (zeker bij groetere projecten met eigen voorzieningen) helemaal niet zo te zijn. Wat de inhoud van de overeenkomst met de distributeur dient te zijn en welke mate van overleg of overeenstemming over een concept moet zijn bereikt, vermeldt de WEDBES niet.

De vergunning wordt maximaal verleend voor één periode van 15 jaar. Het is niet geheel duidelijk waarom deze beperking is opgelegd en waarom niet voor een wat langere periode is gekozen. Aangezien veel

duurzame projecten worden gefinancierd voor een productieperiode van vijftien jaar kan deze termijn de financieringsmogelijkheden onnodig beperken.

Private netten. Voor distributie is een aanwijzing vereist, en er kan maar één aangewezen distributeur zijn. Dat is WEB Bonaire. Distributie is volgens de wet: de opslag, het transport en de levering van elektriciteit of drinkwater via een "net". De WEDBES kent alleen een begrip "net" dat verbonden is aan een het zijn van een distributeur en geen begrip "privaat net" of "gesloten distributiesysteem". Wegens het ontbreken van een wettelijk kader is het voor private initiatiefnemers dus moeilijk om individueel of gezamenlijk netwerken voor duurzame elektriciteitsopwekking of niet-drinkwater te ontwikkelen en exploiteren. Net als in Europees Nederland zou de wet hierin kunnen voorzien en het mogelijk maken om gebieden te ontwikkelen en ontsluiten door middel van een privaat net.

Compensatie ontsluiting gebieden. Onder de huidige wet heeft een afnemer recht op compensatie, indien hij een aansluiting aanlegt van meer dan 25 meter en daar vervolgens een nieuwe aansluiting op wordt gemaakt. Dit recht vervalt in het Wetsontwerp, omdat er onduidelijkheid bestond over de uitvoering hiervan. Het lijkt daardoor onaantrekkelijk te worden om afgelegen gebieden te ontwikkelen: degene die de eerste aansluiting realiseert krijgt die kosten niét vergoed als er vervolgens anderen op aansluiten. Wellicht zou het beter zijn om duidelijkheid te verschaffen over de uitvoering en voorwaarden van deze compensatie, dan de compensatieregeling geheel te laten vervallen.

***